

**НАПРЯМ 7. ОСНОВИ ЮРИДИЧНОЇ
КЛІНІЧНОЇ ПРАКТИКИ.
БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ**

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-109>

**ПОШИРЕННЯ ПРИНЦИПІВ АНТИКОРУПЦІЇ
ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРАВОПРОСВІТНЮ
ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК**

Ломжець Юлія Вікторівна

*кандидатка політичних наук,
доцентка кафедри морського та господарського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Однім із основних напрямів діяльності юридичних клінік правничих шкіл України відповідно до Стандартів Асоціації юридичних клінік України є організація та проведення заходів правової просвіти.

Правопросвіта здійснюється через поширення правових знань, щоб допомогти людям систематизувати свої базові знання про право та його застосування в різних життєвих ситуаціях, тобто – пояснити, які обов'язки та функції несе держава щодо захисту тих, хто перебуває під її юрисдикцією, які права та обов'язки несуть особи. Проведення правопросвітних заходів юридичними клініками сприяє формуванню правової обізнаності осіб, законослухняної поведінки, бажання діяти юридично грамотно та доцільно. Тобто, в цілому, сприяє формуванню особистої громадянської позиції, розвиває правову, політичну та інформаційну культуру, орієнтуючись на чинне законодавство.

Правова просвіта в сфері антикорупції – це важливий інструмент для формування правосвідомості, просування принципів доброчесності, підвищення рівня знань громадян та сприяння запобіганню корупції в суспільстві. Основні завдання правової просвіти в сфері антикорупції і доброчесності:

– підвищення рівня правової свідомості громадян через інформування про норми чинного законодавства, роз'яснення прав і обов'язків громадян у випадках, пов'язаних із корупцією;

– формування нульової толерантності до корупції через проведення освітніх кампаній, спрямованих на популяризацію етичних норм поведінки, виховання у громадян негативного ставлення до будь-яких форм корупційної діяльності;

– інформування про діючі в країні антикорупційні механізми: ознайомлення з процедурами подання скарг, повідомлень про корупцію та захисту викривачів, роз'яснення особливостей роботи антикорупційних органів (НАБУ, НАЗК, ВАКС).

Сьогодні в Україні різноманітні правопросвітницькі заходи проводяться вчителями шкіл, спеціалістами системи безоплатної правничої допомоги, Національної поліції, Національного агентства з питань запобігання корупції, органів Міністерства юстиції України тощо. Проте організовуються ці заходи, як правило, у формі лекцій, презентацій і цілком класичних уроків «зверху вниз». Тому вони мало чим відрізняються від шкільних уроків, не мають інтерактивності і, таким чином, не сприяють успішному засвоєнню матеріалу.

Як світова, так і українська практика довели, що використання інтерактивних методів і засобів навчання є найефективнішим методом набуття правових знань і перетворення їх у внутрішній особистий досвід. Крім того, одним із найуспішніших способів інтерактивного викладання права є підхід Street Law, який спрямований на вивчення права та розуміння складних правових структур, ситуацій через дії та інтерактивні завдання.

В українському контексті терміну "Street Law" (з англ. «вуличне право») найкраще відповідає поняття «практичне право». Ця форма правопросвітньої роботи виникла в 1972 році у США з ініціативи університету в Джорджауні, де студенти-юристи під керівництвом викладачів вирішили проводити заняття з право та прав людини учням в одному з бідних районів міста. Ідея Street law полягає у можливості студентам навчатись в процесі навчання праву. Концептуально з самого початку впровадження курсу розробники відмовились або ж мінімізували роль лекцій у навчанні як нудних та авторитарних, натомість курси Street law будуються на інтерактивних методах [3]. Тобто навчання праву стає практичним завдяки тому, що складні правові конструкції та норми роз'яснюються доступною мовою, на прикладах та через реальні життєві ситуації.

Методика Street Law використовує інтерактивні методи навчання, перетворюючи вчителя на тренера. Вона ґрунтується на таких принципах:

1. Активна взаємодія учнів та тренера, де вони спілкуються на одному рівні, і тренер стимулює учнів до пошуку і координує їхні дії у вирішенні практичних завдань.

2. Зворотній зв'язок, який передбачає постійне залучення аудиторії до обговорення.

3. Практикорієнтований підхід у розробці завдань, де розробники навчальних матеріалів співпрацюють з практиками для пов'язання теорії з практикою у сфері конкретних правових питань.

4. Використання наочності, включаючи різноманітні дидактичні матеріали та реальне розігрування ситуацій перед аудиторією.

5. Досвід впровадження методики Street Law в Україні і світі показує, що молодь, навчаючись на практиці, отримує не тільки знання, а й розуміння права, розвиває свою громадянську компетентність, досліджує та аналізує права людини [1].

Такі особливості методики сприяють поширенню і закріпленню й принципів доброчесності та антикорупції, включення питань академічної доброчесності, доступу молоді до прийняття рішень, громадського контролю, прозорості та підзвітності благодійної допомоги та волонтерської діяльності та багато інших до тематики правопросвітніх занять юридичних клінік.

Починаючи з 2021 року, мережа юридичних клінік України долучилася до впровадження масштабних проєктів в сфері доброчесності освіти. Це дозволило організувати та провести у партнерстві з Національним агентством з питань запобігання корупції Гакатон Street Law у 2023 році та Конкурс Street Law Fest у 2024 році. Метою заходів стало удосконалення набутих студентами теоретичних знань та практичних умінь проведення інтерактивних занять і навичок створення правопросвітніх матеріалів антикорупційною тематикою; формування пакету правопросвітніх матеріалів для їх подальшого поширення серед спільноти юридичних клінік, шкільної та студентської молоді.

Конкурси склалися з двох етапів. Перший – онлайн генерація ідей та виконання завдань з розробки правопросвітніх продуктів (уроків, графічних матеріалів, мультимедійних технологій та застосунків). Другий етап – офлайн фіналу – проведення класичного уроку Street Law в школі, а також презентація альтернативних доповнень до нього, таких як ігри, відео, інфографіка та інше.

Загалом в конкурсах взяли участь понад 50 команд юридичних клінік, які провели уроки більше, ніж для 300 школярів. Розроблені в рамках конкурсів продукти активно поширюються НАЗК в школах та університетах-партнерах, що свідчить про їх високу якість та ефективність, адже правова просвіта в цій сфері:

- зменшує ризики корупції, формуючи у молоді усвідомлення правових наслідків корупційних діянь;
- створює умови для активної участі молодих громадян у боротьбі з корупцією;

– сприяє зміцненню довіри молоді до державних інституцій.

Таким чином, правова просвіта є важливим елементом ефективної антикорупційної політики та базисом для розвитку прозорого і справедливого суспільства.

При цьому, сьогодні юридичні клініки є лідерами та головними популяризаторами правової просвіти в Україні. І якщо на початку 2000-х проведення правопросвітницьких занять сприймалося керівниками юридичних клінік як додаткова факультативна діяльність, то у 2014 році напрямок Street Law було визначено одним із ключових і закріплено в Стандартах юридичних клінік України. Аналіз даних Реєстру за останні роки показує, що юридичні клініки демонструють значний прогрес у сфері юридичної освіти: із 64 юридичних клінік у 2023 році лише 3 не проводили заходів правової просвіти. Водночас 80% юридичних клінік в Україні сьогодні практикують правову просвіту у формі Street Law.

Література:

1. Filip Chernitsky, Andriy Halay, Serhiy Grechanyuk, Serhiy Shatrava, Yevhen Sobol. Pedagogical principles of quality conducting of Legal Law classes by legal clinics: Ukrainian and Polish experience // Science and Education, 2017, Issue 6. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/en/articles/2017-6-doc/2017-6-st4-en>

2. Street Law: захист прав споживачів у сфері фінансових послуг. Навчально-методичний посібник для проведення занять з практичного права; авторський колектив; відп. ред. Катерина Дацко. – Київ: Асоціація юридичних клінік України, 2020. 76 с. URL: https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2020/11/Prev_Posibnyk_StreetLaw_A5_2020-1.pdf

3. Галай А. О., Гречанюк С. К., Соболь Є. Ю. Street law від юридичних клінік як ефективна програма неформальної правничої освіти для підлітків. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2017-4-doc/2017-4-st4>